

SZEMLÉ

JOGGYAKORLAT

A jóhiszemű birtokos joga a gyümölcsökhöz az ügylet érvénytelensége esetén.

Irta: Dr. Szlezák Lajos.

A Jogi Hírlap ezévi 4. számában 90. sz. a. közli a Kuria P. III. 2603/1928. sz. ítéletét, mely szerint „az ügylet érvénytelensége esetén, az eredeti állapot helyreállításának szükségszerű folyamányaként az elvont hasznok jó- vagy rosszhiszeműségekre való tekintet nélkül megterítendőek“.

Ez a határozat 2000 esztendősi jogi hagyománnyal, az eddigi bírói gyakorlattal és kivétel nélkül az egész jogi irodalommal ellenkezik. Lássuk, helyes-e?

I. „Bonae fidei possesor fructus consumptos suos facit“ mondja a római paroemia. A modern jogokban ez a tétel a birtokos javára oda módosult, hogy a jóhiszemű birtokos nemcsak az elfogyasztott gyümölcsök, hanem a fructus exstantes tulajdonjogát is megszerzi. Így Optk. 330. §. német BGB. 955. §. MMT. jav. 595. §. 1.

Ez a szerzősmód — az eredeti szerzősmód és teljesen független attól, hogy a birtokos (akár eredeti, akár származékos) jogszerzése a földolog tekintetében megáll-e, vagy sem. Ezt a MMT. jav. 595. §. 1. bekezdésénél is élesekben hangsulyozza az 593. §., rámutatván az érem másikk oldalára. a földolog tulajdonosa jogainak elvesztésére a gyümölcsök tekintetében.

II. Ha a Kuria határozata csak annyit mondana, hogy a jóhiszemű birtokos gyümölcsöket tartozik kiadni, a fent I. alattiak ennek megcáfolására elegendők volnának. A Kuria határozata azonban ezt a kötelezettséget, mint az előző állapot visszaállításának okszerű következményét vonja le. Az okszerűséghez szerintem szó sem fér.

Kérdés azonban, vajjon igaz-e a praemissa, mely szerint az ügylet érvénytelensége esetén az eredeti állapot visszaállításának volna helye? — További kérdés: akár van helye ennek, akár más jóvátételt ír elő a jog érvénytelenség esetére, nincs-e ez alól kivétel a jóhiszemű birtokos javára?

Az előző állapot visszaállítását, mint az ügylet érvénytelenségének következményét számos bírói határo-

zatunk mondotta ki. Sőt itt-ott talán a „restitutio in integrum“ is szerepel. Élő jogszabállyal állunk-e itt szemben, vagy annak kísértetével? Nézetem szerint ez utóbival.

Hogy a dologi hatályu in integrum restitutio nem élő jogintézmény, alig lehet kétséges. Már Savigny is mint elavultat tárgyalja. Különben is jellemzője, hogy érvénytelen ügyletnél *nem* volt helye alkalmazásának.¹

De annak sincs helye, hogy alperes kötelmi hatállyal köteleztessék az előző állapot helyreállítására. Ez világosan kitünik magából a bírói gyakorlatból is, mely legálább ugyanannyiszor használja (mindkét félre vonatkoztatva) ezt a szólásmódot „visszatéríteni tartozik mindazt, amit az ellenféltől az érvénytelen jogügylet folytán kapott“, mint ahányszor „az előbbi állapot helyreállítását“.² Sem törvényben, sem jogi könyvben az előző állapot (obligatorius) helyreállítása nem szerepel.

Sem a német BGB., sem a mi magánjogi tervezetünk az érvénytelen jogügylet hatásairól nem szólnak az ezekről szóló fejezetekben s így tesz több közkézen forgó tanönyv is. (Fodor—Raffay.)

Ezek tehát a kérdés eldöntését az *általános* magánjogi elveknek hagyják fenn; ez azonban semmiesetre sem az előző állapot helyreállítása, amiről az idézett törvénykönyvek említést sem tesznek s ami létezése idején is mindig *kivételes* jog volt.

Mi hát mégis a szabály? Talán felsőbíróságainknak említett szóhasználata, mely szerint az ellenfelek egymásnak mindazt visszatéríteni tartoznak, amit az érvénytelen ügylet folytán egymástól kaptak?

Ez részben túl kevés, részben túl sok. — Az érvénytelenségre hivatkozó fél ellenfele né legyen „cum omni causa“ köteles kiadni a dolgot, mert hasznait nem az ellenféltől, nem a jogügyletből, hanem magából a dologból, magából a birtoklásból szerezte? Vagy akkor is köteles legyen azt kiadni, ha annak birtokát utóbb vétklenül elvesztette? Kárpótlást adjon?

Nézetem szerint a Kuriának sem egyik (előző állapot visszaállítása) sem másik (visszaadni mindazt, amit az érvénytelen ügylet folytán kapott) szóhasználata nem szerencsés, főleg nem elég szabatos.

Helyes álláspont: Szladits, Vázlat, 125. l. „ha az ér-

¹ Így Windscheid—Kipp Pand. VIII. kiad. I. kötet 507. l., Dernburg, Pand. IV. kiad. I. kötet 334. l. További különbség: csak fontos, súlyos sérelem esetén volt helye, míg az ügylet érvénytelen akkor is, ha az pl. a cselekvőképtelenre egyáltalán nem is sérelmes.

² Ég és föld különbség!

vénytelen szerződés alapján az egyik fél a másiknak már szolgáltatott valamit, úgy az mint *tartozatlan fizetés* a másiknak visszajár". U. ott 251. lapon a semmis szerződést kifejezetten felsorolja, mint az *alaptalan gazdagodás* egy esetét. Kétséggel ez a MMT. jav. elgondolása is.

Kérdés ezek után, állanak-e a jogalap nélküli gazdagodás szabályai a birtokosra is? Különösen a hasznok tekintetében?

Sem a jó-, sem a rosszhiszemű birtokosra!

A rosszhiszemű dologbirtokos azokért a hasznokért felel, melyeket a *rendes gazdálkodás* szabályai szerint szedhetett volna (MMT. 481. §. 1. p.) míg a gazdagodó rosszhiszeműsége esetén is csak azokért felel, melyeket *ő maga* szedhetett volna. Ha tehát *ő* hibáján kívül az átlagnál kevesebbet szedhetett volna be, csak ennek a kevesebbnek erejéig felel, a dologbirtokos az átlagért.³

A jóhiszemű birtokos pedig a jóhiszeműen gazdagodottnál lényegesen jobb helyzetben van, eltekintve a MMT. fentemlített 593. és 595. §§-aitól is. Javára a jog az alaptalan gazdagodás általános szabályai alól kivételt tesz.⁴

III. Az imént citált dologi jogi szabály érvényét a Kuria most taglalt határozata szerint lerontja annak a jogügyletnek az érvénytelensége, melynek a birtokszerzés folyamánya volt.

Fent kimutatni igyekeztem elsősorban, hogy a birtokos jogszerzése a gyümölcsökre nézve nem az esetleg érvénytelen szerződés, azaz a jogviszony, hanem a birtoklás, mint tényleges állapot folyamánya, melyet meg nem történtté tenni nem lehet,⁵ továbbá, hogy az érvénytelenségnek nem restitutio a következménye, hanem a gazdagodás visszatérítése s hogy a birtokjogi szabály úgy

³ A római jog szerint még többet: amit a tulajdonos szedhetett volna L. 62. §. 1. D. de rei vind. 6, 1, Papinianus libro 6 quaestionum: Generaliter autem cum de fructibus aestimandis quaeritur constat animadverti debere, non an malae fidei possessor fructus sit. sed an petitor frui potuerit si ei possidere licuisset". Tehát nemcsak a fructus percipiendit objektív értelemben, mint ma.

⁴ Mint kivételt tárgyalja: von Gierke: Sachenrecht (a Kohlrausch & Kassel-féle enciklopédiában) 77. old., és így fogja fel Martin Wolff is az Enneccerus-féle magánjog dologjogi részében, 1927-es kiadás 277. és köv. old.

⁵ Az soha sem volt vitás, hogy az elmebeteg is tünni, vagy teljesíteni tartozik, ha „re obligatur". Birtokos nem kötelmi alapon szedi a gyümölcsöt, de ha mindenáron a tulajdonos oldaláról akarjuk nézni a dolgot, hát a tulajdonos „re obligatur" a birtokosi gyümölcszedés türesére. A birtok ténye alapján. A „re" obligatoria l. Dernburg id. mű I. 131. lap.

viszonylik a gazdagodás eseteihez, mint a kivétel a szabályhoz.

Nézzük azonban, hogy mi lenne, ha a restitutio álláspontja az érvénytelen ügyleteket illetően végleg felülkerekednének a birói gyakorlatban?

A dologi jognak a jóhiszemű birtokosra vonatkozó szabálya továbbra is állana ugyan, de csak a legritkább esetben volna *alkalmazható*: t. i., ha a birtokos nem érvénytelen ügylet, hanem — bár jóhiszeműen — de minden jogcím nélkül jutott a dolog birtokába, pl. menthető tévedésből tartott a magáénak valamit.

A jognak nem szabad az étellel, az élet egészséges felfogásával ellentétbe kerülni. Ki vállalkoznék azonban arra, hogy egy laikust meggyőzőn annak helyességéről, hogy:

a) a szedett és elfogyasztott hasznokat visszatéríteni tartozik pl. aki 23 éves ellenfele kiskorúságára vagy tékozló ellenfele cselekvőképességére nézve vétlenül tévedett s azzal ügyletet kötött és birtokba jutott,

b) ellenben megtarthatja a hasznokat, aki *minden* jogalap *nélkül* ült bele a dolog birtokába.

Azt hiszem ezt sem laikus, sem olyan nem fogja megérteni, aki a törvénykönyvet olvassa. Római jogi reminiscenciák, a hazajáró lélekként továbbélő „restitutio“ nélkül ide jutni nem lehet.

Ami pedig a helytelen Praemissákból való következtetést illeti, (jelen esetben: érvénytelenség = restitució-nális kötelezettség) az annál veszélyesebb, minél élesebb logikával vonják le következtéseit.⁸

⁸ Az érvénytelenség következményeit két rövid §-ban igen szerencsésen szabályozza az Optk. Lásd 874. és 877. §-t.

Most jelent meg:

Dr. SZÁSZY ISTVÁN
kir. törvényszéki bíró

Az államok közötti utódlás elmélete

Nemzetközi jogi tanulmány

Bolti ára 28 P

Dr. Bozóky Géza

egyetemi ny. r. tanár

A magyar kereskedelmi jog

kétkötetes munkája a legteljesebb hiteljogi munka.